

אנאיס נין, קטע מתוך יומן, 7 אפריל, 1933. על ההרצאה של ארטו "התיאטרון והמגיפה".

תרגום מצרפתית: אבנר בן-עמוס

אולם בסורבון. ד"ר אלנדי וארטו יושבים מאחורי שולחן גדול. האולם מלא קהל... האור הגס שמגיע מלמעלה מטיל צל על העיניים השקועות של ארטו. זה מבליט עוד יותר את העצמה של התנועות שלו. הוא נראה מעונה. השערות הארוכות שלו נשמטות על מצחו. יש לו את הגמישות והחיות של שחקן. פנים רזות, כמו של מישהו קודח. הוא מביט כאילו הוא אינו רואה את הקהל. מבט של נביא. יש לו ידיים ארוכות ואצבעות ארוכות... אין מלים כדי לתאר את המשחק של ארטו על הקתדרה בסורבון. הוא שכח את ההרצאה שלו, את התיאטרון, את הרעיונות שלו, את ד"ר אלנדי שהיה לצידו, את הקהל, את הסטודנטים הצעירים, את הפרופסורים והבמאים. הפנים שלו היו מעוותות מחרדה, והשערות ספוגות בזיעה. העיניים התרחבו, השרירים התקשחו, והאצבעות נאבקו כדי לשמור על גמישותן. הרגשנו כיצד הגרון שלו נהיה יבש ובוער, חשנו את הסבל, את הקדחת, את האש במעיים. הוא היה מעונה. הוא זעק. הוא הזה. הוא הציג לנו את מותו, את צליבתו. בהתחלה, הנשימה של הקהל נעתקה. אחר כך הם התחילו לצחוק. כולם צחקו! והם שרקו. אחרי כן, אחד אחרי השני, הם עזבו את האולם ברעש גדול, תוך שהם מדברים ומוחים. כשיצאו, הם טרקו את הדלתות. היחידים שלא זזו היו ד"ר אלנדי ואשתו ועוד כמה ידידים. ועוד מחאות, ועוד שריקות. אבל ארטו ממשיך, עד כלות נשמתו. והוא נשאר שם, על הקתדרה. אחרי כן, כשהאולם התרוקן, וכשנשארנו, קבוצה קטנה של ידידים, הוא ניגש ישר אלי ונשק את ידי. הוא ביקש שאתלווה אליו לבית הקפה.... צעדנו ביחד ברחובות החשוכים. הוא הרגיש פצוע ופגוע בגלל הצעקות והשריקות. הוא כעס וקצף. "הם רוצים תמיד לשמוע על משהו. הם רוצים לשמוע הרצאה אובייקטיבית על 'התיאטרון והמגיפה', ואילו אני רוצה לתת להם את הניסיון עצמו, את המגיפה עצמה, כדי שהם יפחדו ויתעוררו. אני רוצה לעורר אותם. הם אינם מבינים שהם מתים. מתים באופן מוחלט, כמו החירשות, כמו העיוורון. אני הראיתי להם ייסורים. כן, את הייסורים שלי, ושל כל מי שחיי".